

Európai szociális párbeszéd: szót értenek egymással

Bevezetés 2

Az európai szociális párbeszéd története 4

Az európai szociális párbeszéd
az európai szociális modell alkotóeleme 6

Az európai szociális párbeszéd résztvevői 9

A magyar szociális partnerek 13

Az európai szociális párbeszéd fejlődésének
lépcsőfokai, a párbeszéd szintjei 14

Az Európai Unió bővítésének hatása
az európai szociális párbeszédre 34

Szerző: dr. Ladó Mária

Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium

Kiadó: a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma

Készítette: KÜM Integrációs és Külgazdasági Államtitkárság

Felelős kiadó: dr. Gottfried Péter

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben lényegesen felértékelődött a szociális partnerek szerepe az Európai Unió tagállamaiban . Természetessé vált, hogy a munkavállalók és a munkáltatók érdekképviseleti szervezetei (vagyis a szociális partnerek) meghatározó szerepet vállalnak a gazdasági döntéshozatalban, mindenekelőtt a munkaerő-piaci folyamatok szabályozásában. A kormányok rendszeresen konzultálnak a szakszervezeti, illetve munkaadói szövetségekkel, kikérik véleményüket a gazdaságpolitikai koncepciókról, stratégiai lépésekről; megvitatják velük elképzeléseiket; mérlegelik, figyelembe veszik észrevételeiket. A szociális partnerek ugyanakkor közvetlenül – a kormány részvétele nélkül is – aktívan együttműködnek. Kétoldalú tárgyalásokat folytatnak egymással, s azok eredményeként megállapodásokat írnak alá, kollektív szerződéseket kötnek. A szociális partnerek tehát vitathatatlanul a gazdasági élet meghatározó szereplői, mind a központi, mind az ágazati, regionális szintű döntéshozatalban.

Az Európai Unió tagállamaiban minden kormány hangsúlyozza, hogy a szociális partnerek közreműködése megalapozottabbá, realisabbá teszi a kormányzati döntéseket, és növeli azok elfogadásának esélyét, végrehajtásának valószínűségét. A munkavállalók és a munkáltatók ugyanis könnyebben azonosulnak a döntésekkel, hiszen lehetőségük volt arra, hogy választott képviselőikén keresztül befolyásolják azokat. A szociális partnerek által kötött kollektív szerződéseknek, megállapodásoknak szintén nagy fontosságot tulajdonítanak az Európai Unió tagországaiban, függetlenül attól, hogy azok egyetlen vállalkozásra, egy

ágazatra, régióra vagy a nemzetgazdaság egészére vonatkoznak. Ezek a megállapodások ugyanis olyan „testre szabott”, önkéntesen vállalt, a munkaügyi konfliktusokat is mérséklő szabályokat tartalmaznak, amelyek a törvényhozók jogkörén kívül esnek, alapvetően hozzájárulnak a gazdaság mindenkori stabilizálásához.

A szakszervezeti és a munkáltatói szövetségek szerepvállalása természetesen nem ér, nem érhet véget az országhatároknál. Európai léptékben is szükség van arra, hogy közreműködjenek a döntéshozatalban; véleményükkel és javaslataikkal elősegítsék a hatékony és betartható közösségi szabályok születését. Nélkülözhetetlen, hogy a maguk eszközeivel, közvetlenül is hozzájáruljanak az Európai Unió eredményes működéséhez. A szociális partnerek ezen szerteágazó uniós tevékenységét, együttműködését nevezzük európai szociális párbeszédnek.

Az európai szociális párbeszéd teljes körű bemutatására nem vállalkozhat ez a kiadvány. Arra azonban mindenképpen törekszik, hogy az európai szociális párbeszéd számos arcát, megnyilvánulási formáját felvillantsa, és ezzel segítse az eligazodást az Unió bonyolult fórum- és eljárásrendszerében, végül a tagjelölt országok, így Magyarország iránt megfogalmazott elvárásokban.

Az európai szociális párbeszéd története

Az európai szociális párbeszéd egyidős az európai integrációval, bár a legtöbb Európai Unióval foglalkozó monográfia, kézikönyv megfelelkezik erről a tényről. Holott már a Párizsi Szerződéssel (1951) létrehozott Európai Szén- és Acél Közösség is felállított egy konzultatív fórumot. Ennek keretében a tagállamok szociális partnerei – a munkáltatók és a munkavállalók érdekképviseleteinek országos szövetségei – beleszólhattak, befolyásolhatták a szén- és acélipar átalakítására vonatkozó döntéseket. Harcolhattak a foglalkoztatási és szociális szempontok figyelembevételéért, különösen a bányák sorozatos bezárásának időszakában.

Az európai szociális párbeszéd az európai integráció kezdeti szakaszában, az 1960-as, és az 1970-es években, még csak szerény szerepet töltött be. Bár több konzultatív fórum is megalakult, a döntéshozatalba bevont szereplők köre még nem. Ezek a fórumok arra szolgáltak, hogy a közösségi intézmények és a nemzeti szociális partnerek között kialakulhasson egy rendszeres, háromoldalú együttműködés, amittől kölcsönösen azt remélték, hogy a meginduló – és az évek során egyre kiterjedő – közösségi jogalkotás nem szakad el, hanem egyre inkább közelít a tagállami realitásokhoz.

Az Európai Közösség fejlődésével párhuzamosan a szociális partnereket illetően is komoly változások következtek be: sorra jöttek létre a szociális partnerek nemzeti szervezeteinek európai szintű szerveződésai. Ezek az új szereplők természetes módon követelték, hogy saját illetékességi területeiken közreműködhesse- nek, bekapcsolódhassanak az európai döntéshozatalba és jogalkotásba. Válaszul, az Európai Közösség fórumok sorát hozta létre, s ezek keretében az európai szociális partnerek intézményesített formában, átláthatóan és ellenőrizhetően befo- lyásolhatták a közösségi folyamatokat.

Az 1980-as évtized második fele az európai szociális párbeszéd történetében kiemelkedő fontosságú időszak volt. 1985-ben az akkori bizottsági elnök, Jacques Delors kezdeményezésére először kapcsolódtak be az európai szociális partnerek csúcsszervezetei a közösségi szintű politika formálásába és a döntéshozatalba.

Ez az úgynevezett Val Duchesse-i folyamat, amely a legmagasabb szintű politikai részvételt biztosítja napjainkban is a szociális partnerek számára.

Az európai szociális párbeszéd évtizedek során kialakult gyakorlatát hamarosan a közösségi jogszabályok is rögzítették, megerősítették. 1986-ban, az Egységes Európai Okmány elfogadásával a szociális párbeszéd elősegítése, támogatása az Európai Bizottság feladatává, alapszerződésben rögzített kötelezettségévé vált (Római Szerződés, 138. cikk (1) bekezdés)¹. Sőt egy másik, a Római Szerződésbe ekkor bekerülő cikk már előrevetítette, hogy a szociális partnerek párbeszédük eredményeként akár megállapodásokat is köthetnek európai szinten. (Római Szerződés, 139. cikk, (1) bekezdés).

Mindennek eljárásrendje, részletes jogi kerete a következő három, egymásra épülő lépéssel teremtődött meg:

1. a szociális partnerek 1991 októberi megállapodása, amely rögzítette az eljárásrend alapvonásait;
2. a Maastrichti Szerződéshez (1992) csatolt Szociálpolitikai Jegyzőkönyv, illetve, különösen az annak részét képező Szociálpolitikai Megállapodás, amely részletezte és jogi formába öntötte a fenti megállapodást;
3. az Amszterdami Szerződés (1997), amely a szociális párbeszédre vonatkozó jogi szabályozást beemelte a Római Szerződésbe és ezzel hatókörét az Európai Unió minden tagországára kiterjesztette.

Az Európai Unió létrejötte óta a szociális partnerek közvetlen, bipartit (kétoldalú) együttműködése, szerepvállalása egyre erőteljesebbé vált, mind a közösség egészét, mind egy-egy ágazatot érintően. A tagállamok keretében folyó tárgyalásokhoz, kollektív szerződés-kötésekhez hasonlóan, az európai szociális partnerek egyre gyakrabban és egyre több területen vállalkoztak arra, hogy saját maguk, önállóan, európai léptékű szabályokat alkossanak. Ily módon az európai szociális partnerek ma már nemcsak közreműködői a közös Európa felépítésének, hanem építőmesterei is.

¹ A Római Szerződés hivatkozott cikkei a jelenleg hatályos, az Amszterdami Szerződéssel konszolidált változat számozására utalnak.

Az európai szociális párbeszéd az európai szociális modell alkotóeleme

A szociális párbeszéd a szociális modell elválaszthatatlan alkotóelemévé vált az európai integráció több évtizedes története során. Ma már nem képzelhető el semmiféle jogi szabályozás, semmiféle közösségi politikaformálás, konkrét stratégiai döntés, vagy akár egy program indítása a szociálpolitika területén a szociális partnerek érdemi bevonása, részvétele nélkül. Sőt nemegyszer maguk a szociális partnerek a kezdeményezői az európai szociális modell továbbfejlesztésének, kiteljesítésének.

A szociális partnerek szerepe ugyanakkor nem korlátozódik csak a szociálpolitika területére. Bár azonnal hozzá kell fűznünk, hogy a szociálpolitika fogalma az Európai Unióban meglehetősen tágan értelmeződik, hiszen magába foglalja többek között a munkajogot; a foglalkoztatáspolitikát; a munkaügyi kapcsolatokat; a férfiak és nők esélyegyenlőségét; a tágabban értelmezett diszkrimináció leküzdését; a társadalmi kirekesztés elleni harcot; a munkahelyi egészségvédelmet és biztonságot stb. A szociális partnerek, mindezekon túlmenően, olyan kulcsfontosságú döntésekbe is beleszólhattak, mint a belső piac létrehozása vagy a Gazdasági és Monetáris Unió kiépítése. Napjainkban pedig nem kisebb feladatok megoldásának részesei, alakítói, mint az Európai Unió intézményrendszerének átalakítása, illetve az unió keleti és déli bővítése.

A fél évszázados múlt ellenére, az európai szociális párbeszéd fogalma máig sem tisztázódott véglegesen. Az időről időre megújuló szakmai viták sorában legutóbb maguk a szociális partnerek is megszólaltak.² Megközelítésük szerint az európai szociális párbeszéd végleges, tudományosan megalapozott fogalmát ma még korai lenne megalkotni. Ezért napjainkban az európai szociális párbeszéd kifejezést olyan gyűjtőfogalomnak tekintjük, amely

² A szociális partnerek közös hozzájárulása a laekeni Európai Tanácshoz, 2001. december.

- a konzultációt,
- a „concertation”-t (ejtsd: konszertésön, a fogalom magyarázatát lásd alább), és
- a szociális párbeszédet foglalja magába.

A **konzultáció** hasonló tevékenységeket jelöl az Európai Unióban, mint Magyarországon, egy megbeszélés sorozat, vitafolyamat. A részt vevő felek célja nem más, mint egymás véleményének, álláspontjának megismerése, befolyásolása, esetleges megváltoztatása. A konzultáció zárulhat a nézőpontok közeledésével, közös álláspont körvonalazódásával, vagy „csupán” azzal, hogy a konzultáció résztvevői jobban megértették egymás szándékait, pro és kontra érveit.

Az Európai Unió döntés-előkészítő, jogalkotó intézményei szemszögéből nézve a konzultáció a munkáltatók és a szakszervezetek véleményének megismerését, mérlegelését, figyelembevételét jelenti. A témakörtől függően, a konzultációban a közösségi, az európai ágazati, vagy a nemzeti szociális partnerek vesznek részt. A szociális partnerek szemszögéből nézve pedig a konzultáció egy lehetőség, egy eszköz álláspontjuk, véleményük megfogalmazására, kifejezésére. Ezáltal az Európai Tanács, a Miniszterek Tanácsa és mindenekelőtt az Európai Bizottság döntéseit, prioritásait, stratégiáját tudják befolyásolni.

A „concertation” kifejezés jóval kevésbé ismert Magyarországon, amit az is jelez, hogy a magyar megfelelőjével sem rendelkezünk még. A concertation a munkaügyi, szociális, illetve gazdasági kérdések, témák tripartit (háromoldalú) módon történő intézését, menedzselését jelenti. Concertation esetében a szociális partnerek és az Európai Unió intézményei együttesen jelölik ki a célokat; közösen választják meg az eszközöket, módszereket és együttes felelősséget vállalnak a végrehajtásért, a megvalósításért.

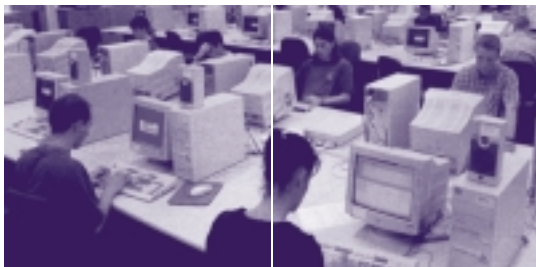
A szociális partnerek és az európai döntéshozók, politikaformálók együttműködése tehát messze túllép a konzultáción: a teljes folyamatban azonos felelősséggel együtt tevékenykednek az elképzelések kialakításától, a közös döntéshozatalon át, a végrehajtás ellenőrzéséig. A konzultáció és a concertation ugyanakkor annyiban hasonlóságot mutat, hogy mindkét esetben tripartit együttműködés valósul meg: a szociális partnerek és az Európai Unió intézményei közötti együttműködésről van szó.

A **szociális párbeszéd** viszont mindezeketől eltérően bipartit (kétoldalú) együttműködést takar. Kifejezi a szociális partnereknek azon sajátos szerepét, küldetését, hogy a saját illetékességi területükön, önállóan, autonóm módon, közvetlenül is közreműködnek az európai szociális modell megvalósításában. Szociális

párbeszeden – a ma már széles körben elfogadott definíció értelmében – a szociális partnerek közötti állandó interakciós folyamatot értjük. Ennek célja, hogy a szociális partnerek megállapodásra jussanak abban, hogyan gyakorolnak kontrollt különböző, illetékességükbe tartozó gazdasági és szociális tényezők felett.

Az interakciós folyamat – amely legáltalánosabban a szereplők kölcsönös egymásra hatását jelenti – megvalósulhat a szociális partnerek közötti információcserében, vitákban, egymás álláspontjának befolyásolásában, de jelenthet konkrét tárgyalásokat is. A cél minden esetben az egyetértést, a konszenzust kifejező megállapodás elérése. A megállapodás testet ölthet akár jogi erővel bíró szerződésekben is, azonban gyakoribb, hogy a szociális partnerek **ügynevezett. közös vélemény, vagy közös ajánlás** formájában hozzák nyilvánosságra együttes véleményüket, konszenzusukat. Ezek erkölcsi kötelezettséget rónak az érintettekre. A szociális párbeszéd más esetben azt eredményezheti, hogy a szociális partnerek megállapodnak egy közös projekt kidolgozásában, végrehajtásában, vagy egy közös konferencia megszervezésében, közös képzés elindításában.

Az európai szociális párbeszéd keretében – amint a használt fogalmak száma és bonyolult tartalmuk is jelzi –, szerteágazó kapcsolatrendszer alakult ki mind a szociális partnerek között, mind a szociális partnerek és az Európai Unió intézményei között. Mindezt csak tovább bonyolítja az a tény, hogy az európai szociális párbeszéd résztvevői is különbözőek attól függően, hogy milyen típusú együttműködésről van szó.

Az európai szociális párbeszéd résztvevői

Az európai szociális párbeszéd résztvevőinek köre **természetesen, alapvetően eltérő annak megfelelően, hogy bipartit vagy tripartit együttműködésről van szó. De még ezen túlmenően is többféle „variáció” létezik a képviselet szintjétől függően: azaz annak megfelelően, hogy nemzeti (tagállami), európai ágazati, európai ágazatközi vagy közösségi szintű szereplők vesznek részt az együttműködésben.**

Az európai szociális párbeszéd tripartit formában az Európai Uniót különböző szervek (így pl. az Európai Bizottság vagy a témában illetékes Miniszterek Tanácsa) képviselik, illetve, részt vehetnek a tagállamok nemzeti kormányainak képviselői. Ilyen fórumok például az úgynevezett Tanácsadó Bizottságok. Ezek munkájába a csatlakozást követően a magyar kormány, illetve állami hivatalok képviselői azonnal bekapcsolódhatnak.

A szociális partnerek esetében is változatos a részt vevők köre. Amennyiben az európai szociális párbeszéd témája általános jellegű, az unió egészét érinti, akkor a résztvevők a szociális partnerek európai csúcsszervezetei, az úgynevezett európai szociális partnerek.

Európai szociális partnerként eddig három csúcsszövetséget ismert el az Európai Unió:

1. Az UNICE³, az Európai Gyáriparosok és Munkáltatók Szervezeteinek Szövetsége 1958-ban jött létre. Szerveződését tekintve nem kötődik kizárólagosan az Európai Unió tagországaihoz, bár tagjai között az Unió valamennyi tagállamának munkáltatói szövetsége megtalálható. Jelenleg 31 ország 39 nemzeti munkáltatói szövetségét tömöríti (a megfigyelői státussal rendelkezőket is figyelembe véve). Földrajzi elhelyezkedésében az UNICE tagsága kelet – nyugat irányban Törökországtól Írorszáig terjed, észak dél irányban pedig Finnországtól Máltáig. Összesen mintegy 16 millió európai vállalkozót, illetve munkaadót képvisel.

³ Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe.

2. A CEEP⁴, az Állami Vállalatok Központja 1961-ben alakult meg. A CEEP azoknak a vállalatoknak és szervezeteknek a munkaadói szövetsége, amelyekben állami tulajdon (is) jelen van, vagy amelyek – immár eltekintve jogi, illetve tulajdoni státusuktól – általános gazdasági érdeket megtestesítő tevékenységeket (közszolgáltatást) végeznek. A CEEP szerveződését tekintve nem korlátozódik szigorúan az Európai Unió területére. Bár a tagszervezeteknek az Unió tagállamából kell származniuk, az Unión kívüli országokból bármely vállalkozás csatlakozhat társult tagként.
3. Az ETUC⁵, az Európai Szakszervezeti Szövetség a szociális partnerek európai csúcsszervezetei közül utolsóként, 1973-ban jött létre. Tagszervezeteinek száma a megalakulása óta fokozatosan, a Közép- és Kelet-Európában bekövetkezett politikai változásokat követően pedig ugrásszerűen növekedett. 2000 végén az ETUC-hez 29 ország, összesen 67 nemzeti szakszervezeti konföderációja, valamint 12 európai ágazati szakszervezeti szövetség tartozott, s a szakszervezeti tagok száma 59 millió volt. Az ETUC-hez kapcsolódott, megfigyelői státusban, további 7 nemzeti szakszervezeti konföderáció.

Az ETUC égisze alatt működik továbbá az EUROCADRES⁶, amely fehérgallérosokat és menedzsereket tömörít európai szinten; a FERPA⁷, amely a nyugdíjasokat és az időseket képviseli. Az ETUC koordinálja a 38 Interregionális Szakszervezeti Tanácsot, amelyek a szakszervezetek nemzeti határokon átlépő tevékenységét szervezik.

Egy további munkáltatói szövetség, az UEAPME⁸, a Kézművesek és Kis- és Középvállalkozások Európai Szövetsége hosszú időn át arra törekedett, hogy az UNICE-vel, illetve a CEEP-vel egyenrangúan, európai szociális partnerként elismerjék, s így „negyedik csúcsszövetségként” teret kapjon a közösségi szintű fórumokon. Az UEAPME 1979-ben jött létre. Tagszervezetei között, amelyek nem csupán az Európai Unióból származnak, egyaránt vannak nemzeti, országos szövetségek; európai ágazati szövetségek és más társult tagok. A tagszervezetek száma

⁴ European Centre of Enterprises With Public Participation and of Enterprises of General Interest. A munkáltatói szövetség elnevezésének számos más magyar fordítása is létezik. Újabbban a leggyakrabban használt a következő: Állami és Közszolgáltató Vállalatok Európai Központja.

⁵ European Trade Union Confederation.

⁶ Council of European Professional and Managerial Staff.

⁷ European Federation of Retired and Elderly Persons.

⁸ Union Européenne de l'Artisanat et des Petites et Moyennes Entreprises.

2000 júliusában 65 volt. Ily módon az UEAPME Európában összesen mintegy 10 millió vállalkozást képviselt, amelyek foglalkoztatottjainak száma meghaladta az 50 milliót. Az UEAPME missziója a kézművesek és a kis- és középvállalkozások hangjának képviselete az Európai Unióban.

Az UEAPME 1998 decemberében együttműködési megállapodást kötött az UNICE-vel, amelyet sokan az európai csúcscsoport státusz megszerzésének feladásaként értelmeztek. Az UEAPME azóta az UNICE-vel együtt vesz részt a közösségi szintű konzultációkban és tárgyalásokban. Az UNICE így megőrizhette vezető szerepét a tárgyalások során, miközben az UEAPME is megőrizte önállóságát saját illetékességi körében, a kézművesek, valamint a kis- és középvállalkozások vonatkozásában. S paradox módon éppen ez az együttműködés biztosította az UEAPME számára, hogy minden korábbinál közelebb kerüljön az európai csúcscsoportként történő elismeréshez, amelyet az érintettek a következő évekre jósolnak.

Más szociális partnerek is aktívak az európai szinten, hiszen az európai szociális párbeszéd nem korlátozódik csupán a szociális partnerek csúcscsoportjainak kapcsolatrendszerére, illetve azoknak a Bizottsággal és más közösségi intézményekkel való együttműködésére. Az európai ágazati munkáltatói szövetségek és szakszervezeti szövetségek teljes körű felsorolására nem vállalkozhatunk, csupán néhányat említünk meg példaként.

engem
is érint

Európai ágazati munkáltatói szövetségek (néhány példa)

- CEMR (Employers Platform of the Council of European Municipalities and Regions) – Európai Megyék és Régiók Tanácsának Munkaadói Platformja,
- EuroCommerce – Európai Kereskedelem,
- Eurelectric – Európai Villamos-energia,
- GEOPA/COPA (Employers Group of the Committee of Agricultural Organizations in the European Union) Európai Közösség Agrár Szervezeti Bizottságának Munkáltatói Csoportja,
- IRU (International Road Transport Union) – Nemzetközi Közúti Közlekedési Szövetség,
- EFBWW (European Federation of Building and Woodworkers) – Építő- és Faipari Dolgozók Európai Szövetsége,
- EMCEF (European Mine, Chemical and Energy Workers' Federation) – Bányászok, Vegyipari és Energiaipari Dolgozók Európai Szövetsége,
- EPSU (European Federation of Public Service Unions) – Közszolgáltató Szakszervezetek Európai Szövetsége,
- ETF (European Transport Workers' Federation) – Európai Közlekedési Dolgozók Szövetsége,
- UNI-Europe – a Union Network International (Nemzetközi Szakszervezeti Hálózat) Európai Szervezete, amely számos ágazati tagozattal rendelkezik.

Az európai szociális párbeszédnek, végül, van olyan formája is az első öt megrendelésből, az úgynevezett Tanácsadó Bizottságok –, amelyben a nemzeti szociális partner szervezetek vesznek részt. Ebben az esetben a résztvevő szociális partnerek a nemzeti szabályozásnak és hagyományoknak megfelelően kerülnek kiválasztásra. Erre a kihívásra a magyar szakszervezeti szövetségeknek és munkáltatói szövetségeknek mihamarabb fel kell készülniük.

A magyar szociális partnerek

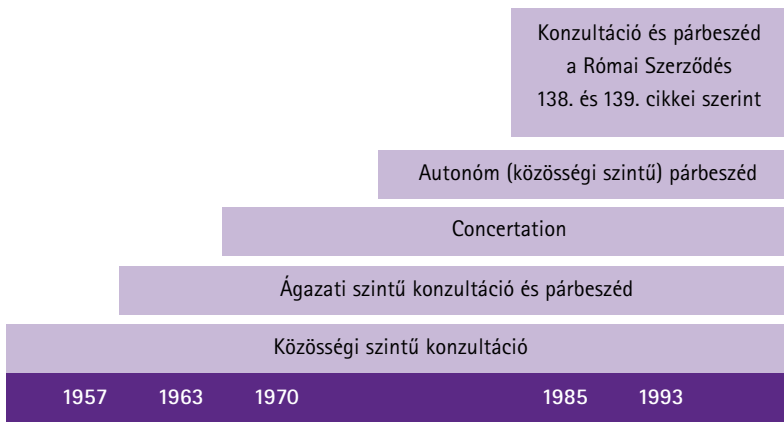
A magyar szociális partnerek európai kapcsolatai **kiterjedtségüket, erősségüket tekintve, meglehetősen eltérők. Általában a munkavállalói érdekképviseletek már szorosabb együttműködést tudtak kialakítani a megfelelő európai szociális partner szervezetekkel, mint a munkáltatói érdekképviseletek. Ez különböző okokra vezethető vissza. Egyrészt, a rendszerváltás és a piacgazdaságra való áttérés nagyobb megrázkódtatást okozott a munkáltatói szervezetek szerveződésében, struktúrájában, mint a szakszervezetek esetében. Másrészt, az európai szociális partnerek közül a szakszervezetek jóval nyitottabbak voltak a magyar – és más volt szocialista országból származó – munkavállalói szövetségek befogadására, mint az európai munkáltatói érdekképviseletek a tagjelölt országokból származó munkáltatói szövetségek irányában. Az UNICE és a CEEP egyaránt azt az elvet követi, hogy csak társult tagként fogadják a csatlakozni kívánó országok országos munkáltatói szövetségeit. Ez ugyan megteremti az európai vérkeringésbe való bekapcsolódás lehetőségét, de csak korlátozott jogokat biztosít.**

A magyar országos szövetségek már kiépítették kapcsolataikat a szociális partnerek európai csúcsszervezeteivel. Az ETUC-nek hat magyar országos szakszervezeti szövetség a tagja: az Autonóm Szakszervezetek Szövetsége, az Értelmiségi Szakszervezeti Tömörülés, az FSZDL-Liga Szakszervezetek, a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, a Munkástanácsok Országos Szövetsége és a Szakszervezetek Együttműködési Fóruma. A CEEP-nek 1996 óta társult tagja a STRATOSZ, a Stratégiai és Közszolgáltató Vállalatok Országos Szövetsége. Az UNICE-ba pedig Magyarország képviselőjében a Magyar Munkaadói Szervezetek Nemzetközi Együttműködési Szövetsége (MMNSZ) nyert felvételt, társult tagként, 1998-ban. Az UEAPME-nek 1991 óta az IPOSZ társult tagja.

A magyar ágazati szociális partnerek esetében az európai kapcsolatrendszer még csak részben épült ki, s különösen szembetűnő a különbség a szakszervezetek, illetve munkáltatói érdekképviseletek között. Számos ágazati szakszervezet esetében a releváns európai ágazati szakszervezethez való tartozásnak több évtizedes tradíciója van. A kapcsolat, az együttműködés azonban gyakran nem közvetlenül, hanem az ágazati nemzetközi szövetségen keresztül valósult meg. Az ágazati munkáltatói érdekképviseletek esetében jóval ritkább az európai és hazai szervezetek közötti kapcsolat, elsősorban az utóbbiak kialakulatlansága, fejletlensége következtében.

Az európai szociális párbeszéd fejlődésének lépcsőfokai, a párbeszéd szintjei

Az európai szociális párbeszéd eddigi történetében több fejlődési „lépcsőfokot” **különböztetünk meg annak megfelelően, hogy milyen formában, milyen szinten valósult meg a szociális partnerek egymás közötti, illetve az európai intézményekkel történő együttműködése.**

A fejlődés különböző szakaszaiban újabb és újabb formákkal gazdagodott az európai szociális párbeszéd, illetve a már megszokott formák újabb szinteken jelentek meg. A konzultáció először közösségi szintű volt, s csak később jelent meg ágazati szinten is. Ezzel szemben, a szociális partnerek közötti bipartit szociális párbeszéd először a különböző ágazatokban jelent meg, s csak több mint két évtizeddel később alakult ki közösségi szinten is.

Konzultáció – ez tekinthető az európai szociális párbeszéd kezdeti, de napjainkban is létező formájának. A konzultáció keretében az európai intézmények olyan kérdésekben, témákban keresték már az alapító Római Szerződéstől fogva a szociá-

lis partnerek véleményét, javaslatát, amelyek az Európai Közösség egészének fejlődése szempontjából meghatározó fontosságúak voltak. A közösségi szintű konzultációhoz intézményi keretet az úgynevezett Tanácsadó Bizottságok nyújtanak.

A **Tanácsadó Bizottságok** alapvető feladata az, hogy véleményükkel segítsék az Európai Bizottság jogalkotói, politikaformálói, illetve végrehajtó munkáját. Mégpedig elsősorban oly módon, hogy információkat adnak az adott témakörben a nemzeti tapasztalatokról, problémákról, illetve véleményt mondanak a javasolt közösségi intézkedések tagországi végrehajtásának realitásáról, módjáról.

Tanácsadó Bizottságok az Európai Unióban (megalakulásuk időrendi sorrendjében):

- Európai Szociális Alap Tanácsadó Bizottság (1960),
- Szakképzési Tanácsadó Bizottság (1963),
- Személyek szabad áramlása Tanácsadó Bizottság (1968),
- Migráns munkások szociális biztonsága Tanácsadó Bizottság (1971),
- Munkahelyi biztonság, munkahelyi higiénia és egészségvédelem Tanácsadó Bizottság (1974),
- Nők és férfiak közötti egyenlő esélyek Tanácsadó Bizottság (1982)

A Tanácsadó Bizottságok tripartit felépítésűek. Munkájukban az egyes tagországok illetékes állami intézményeinek, munkavállalói, illetve munkaadói szövetségeinek képviselői vesznek részt. A Tanácsadó Bizottságok struktúrájában az egyensúly elve érvényesül: azaz a résztvevők száma – a három oldalnak megfelelően – általában országonként 3x2 fő.

Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásával a magyar szociális partnerek, illetve a releváns kormányzati intézmények közvetlenül bekapcsolódhatnak a Tanácsadó Bizottságok munkájába. Már most el kell kezdeni a megfelelő kiválasztási mechanizmus kidolgozását, illetve a kiválasztott szakértők, képviselők felkészítését.

Ágazati szinten a konzultáció és a szociális párbeszéd az 1960-as évek első harmadától bontakozott ki az Európai Közösségben. Napjainkban az ágazati szintű konzultáció és párbeszéd az európai szociális párbeszéd rendszerének egyik legfontosabb eleme. Intézményi keretet az úgynevezett Ágazati Párbeszéd Bizottságok biztosítanak.

Az **Ágazati Párbeszéd Bizottságok** csupán néhány éves múltra tekintenek vissza, hiszen megalakulásuk az európai szociális párbeszéd intézményrendszerének egészét érintő, közelmúltban megvalósított reform eredménye. A konkrét

intézményi kerettől elvonatkoztatva azonban, a szociális partnerek európai szintű, ágazati bipartit együttműködése évtizedes hagyományokkal rendelkezik. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok ugyanis nem vadonatúj intézmények: felváltották, egységes jogi keretekbe rendezték a korábban már létező fórumokat: az ágazati szintű úgynevezett Közös Bizottságokat, az egyes ágazatokban működő úgynevezett informális munkacsoportokat, illetve vitacsoportokat. E fórumok pedig igen gazdag múlttal és komoly eredményekkel rendelkeztek.

Ágazati Párbeszéd Bizottságok az Európai Unióban (az ágazatok, tevékenységi területek szerint, 2002. január)

• Bankok • Belvízi hajózás • Biztosítás • Bőripar • Bútoripar • Cipőipar • Cukoripar • Építőipar • Fafeldolgozás • Grafika • Helyi közszolgáltatások • Ipari tisztítás • Kereskedelem • Közúti szállítás • Kultúra (előadó művészet)	• Magán biztonsági szolgálat • Média • Mezőgazdaság • Munkaerő-kölcsönzés keretében végzett munka • Polgári légi közlekedés • Postai szolgáltatások • Szálloda, étterem, kávéházak • Személyi szolgáltatások (fodrászat) • Távközlési szolgáltatások • Tengeri halászat • Tengeri szállítás • Textil- és ruházati ipar • Vasút • Villamosenergia-ipar

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok alapvető feladata – a Tanácsadó Bizottságokhoz hasonlóan – az, hogy véleményükkel segítsék az Európai Bizottság jogalkotói, politikaformálói, illetve végrehajtó munkáját. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok tehát az európai ágazati szintű konzultáció meghatározó intézményei. Lényeges eltérést jelent azonban, hogy az Ágazati Párbeszéd Bizottságok felhatalmazottak arra is, hogy segítsék a bizottságokban részt vevő szociális partnerek

közötti közvetlen szociális párbeszédet, amely – a fogalom definíciójából következően – akár megállapodáshoz is vezethet.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok tehát egyrészt „jelzéseket” adnak az Európai Bizottság, illetve az Európai Tanácsnak az adott ágazat helyzetéről, problémáiról. Másrészt magukban hordozzák a munkaadók és a szakszervezetek szövetségeinek (akár szerződéses formát öltő) megállapodásának lehetőségét is.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok bipartit struktúrájúak. Tagjaik az adott ágazatban illetékes európai ágazati munkavállalói és munkáltatói szervezetek képviselői. Ez Magyarország számára azt jelenti, hogy a magyar ágazati szakszervezeti és munkáltatói szövetségek, a csatlakozást követően nem kapcsolódhatnak be automatikusan és közvetlenül az európai ágazati szociális párbeszédbe. Ahhoz, hogy részt vehessenek az európai ágazati szinten zajló konzultációban és szociális párbeszédben először a megfelelő európai szociális partner szervezet tagjává kell válniuk. S bár az Ágazati Párbeszéd Bizottságokban részt vevő szakszervezeti és munkáltatói képviselők számát – a jelenlegi tervezet értelmében – az Unió bővítésével párhuzamosan növelni kívánják, ez még nem jelenti azt, hogy a magyar szociális partnerek automatikusan bekerülhetnek a Bizottság tagjai közé. A tagok kijelölése ugyanis az európai ágazati szociális partnerek joga, s a mai gyakorlatban sem érvényesül a tagországonkénti automatikus képviselet. A magyar szociális partnereknek tehát munkájukkal, felkészültségükkel, rátermettségükkel „ki kell érdemelniük”, hogy az új helyeket elfoglalhassák.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok, az elődfórumaikhoz hasonlóan, alapvetően három, jellegzetesen előő terepen mutatnak fel számottevő eredményeket:

- különböző úgynevezett közös dokumentumokat dolgoznak ki és publikálnak, részben a konzultáció, részben a szociális párbeszéd keretében;
- konkrét gyakorlati munkát is végeznek;
- a párbeszéd eredményeként megállapodásokat kötnek.

Közös dokumentumok jelentős számban és igen változatos témákban születtek az elmúlt évtizedek során. Ha figyelmünket csak az újjászerveződött Ágazati Párbeszéd Bizottságokra korlátozzuk, akkor is feltűnő, hogy mennyire különböző témakörökben fejtették ki az ágazati szociális partnerek a közös véleményüket.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok keretében született fontosabb közös dokumentumok (1999. január 1. utáni időszak)

Bőripar

- Közös nyilatkozat a képzésről, a munkaszervezés korszerűsítéséről, az ágazat imázsának javításáról, valamint a Gyllenhammer-jelentésről (1999. december)

Cukoripar

- Közös nyilatkozat a szakmunkásképzésről (2000. november).

Helyi közszolgáltatások

- Közös állásfoglalás az Európai Unió foglalkoztatáspolitikájáról (2000. november).
- Közös nyilatkozat a foglalkoztatásról (2001. február).

Kereskedelem

- Közös nyilatkozat a foglalkoztatás elősegítéséről (2000. április).
- Közös állásfoglalás a rasszizmus és xenophobia elleni harcról (2000. május).

Közúti szállítás

- Közös vélemény a sofőrök foglalkoztatásáról (2000. szeptember).

Magán biztonsági szolgáltatás

- Memorandum (és kézikönyv) a közintézmények számára az őrző-védő szolgáltatást nyújtó cégekkel kötendő szerződésekről (1999. június).
- Közös nyilatkozat az Európai Unió bővítéséről, a Közép- és Kelet-európai országok integrálásáról (1999. június).

Mezőgazdaság

- Európai szociális partnerek úgynevezett Fehér Könyve a foglalkoztatásról és a mezőgazdaságról: a foglalkoztatás biztosítása a szakképzéssel és folyamatos képzéssel (2000. április).
- Munkabiztonsági kézikönyv az erdei munkavégzéshez (2000. november).

Munkaerő-kölcsönzés keretében végzett munka

- Közös nyilatkozat a munkaerő-kölcsönzés keretében végzett munkára vonatkozó irányelvtervezetről (2001. október).

Postai szolgáltatások

- Példatár a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség „legjobb gyakorlatáról” (2000. november).

Szálloda, étterem, kávéházak

- Közös nyilatkozat a foglalkoztatás elősegítéséről az európai szálloda és vendéglátó-ipari ágazatban (1999. május).

Textil- és ruházati ipar

- Közös nyilatkozat az ipari változásokat Megfigyelő Központ (Observatory) ágazati dimenziójáról (1999. december).

Villamosenergia-ipar

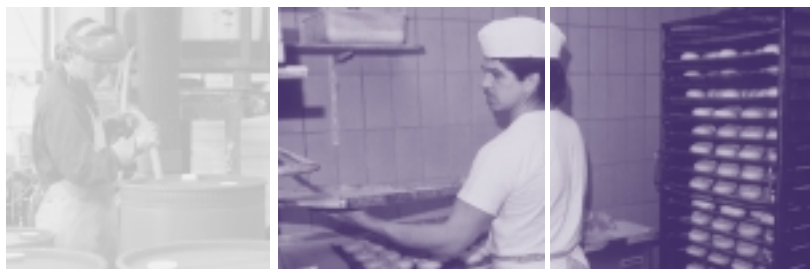
- Közös nyilatkozat a liberalizáció szociális következményeiről (2000. november).

A dokumentumok egy részében az Európai Bizottság kezdeményezéseire reagáltak a szociális partnerek. Más dokumentumok a szociális partnerek saját kezdeményezése alapján születtek meg, így mindenképp a foglalkoztatás elősegítésére vonatkozó különböző ágazati közös nyilatkozatok. A dokumentumok címtettjei között ugyanakkor megtaláljuk nemcsak az ágazati szociális partnereket

és azok tagállami szervezeteit, hanem a közösségi intézményeket is. A foglalkoztatáspolitikai témában született dokumentumok így mintegy konzultációra invitálják az Európai Bizottságot, jelezve azt, hogy a(z ágazati) konzultáció kezdeményezői nem csak az európai döntés-előkészítők lehetnek.

A gyakorlati, konkrét tevékenységek ma már legalább olyan fontos eredményei a szociális partnerek ágazati szintű együttműködésének, mint a közös véleményüket kifejező, politikai jellegű dokumentumok. Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok kifejezetten pragmatikus fórumok. Így egyre gyakoribbá váltak például a különböző szakmai jellegű konferenciák és rendezvények; a szociális partnerek egyre több ágazat esetében kezdeményeztek konkrét projekteket, illetve egyre gyakrabban vállalták magukra e projektek végrehajtását. Kiemelkedő fontosságvá vált a szociális partnerek konkrét szakmai munkája is egyes területeken, így elsősorban a szakképzéshez, a munkavédelemhez kapcsolódóan.

Ágazati szinten, a szociális partnerek önálló kezdeményezése alapján kötött megállapodások tekinthetők az ágazati szinten folyó szociális párbeszéd legnagyobb horderejű eredményeinek. Az ágazati fórumok keretében – függetlenül azok konkrét intézményi formájától – a szociális partnerek elvileg bármely témakörben megállapodást köthetnek, amely az adott fórum kompetenciájába tartozik, és a két érintett fél (az európai ágazati munkáltatói szövetség(ek) és az európai ágazati szakszervezeti szövetség(ek)) közös érdekeik alapján egyezsre tud jutni. Mindez egyértelműen következik magának a szociális párbeszéd fogalmának Európai Unión belüli értelmezéséből. Ennek megfelelően megállapodások jöttek létre már a Közös Bizottságok keretében is, illetve napjainkban az Ágazati Párbeszéd Bizottságokban.

Az Ágazati Párbeszéd Bizottságok keretében, saját kezdeményezés alapján megkötött megállapodások (időrendi sorrendben)

1997

- Mezőgazdaság: Keretmegállapodás a mezőgazdasági (fizetett) foglalkoztatásról és munkaidőről;
- Építőipar: Közös megállapodás a munkavállalók kirendeléséről szóló irányelv alkalmazásáról;
- Fafeldolgozás: Megállapodás a fenntartható erdőgazdálkodásról;
- Textil- és ruházati ipar: Eljárási (magatartási) Kódex.

1998

- Postai szolgáltatás: Megállapodás a foglalkoztatás elősegítéséről.

1999

- Kereskedelem: Megállapodás az alapvető munkahelyi jogokról és elvekről.

2000

- Távközlés: Keretmegállapodás a foglalkoztatásról;
- Fafeldolgozás: Európai Eljárási (magatartási) Kódex;
- Cipőipar: Európai Eljárási (magatartási) Kódex;
- Bőripar: Európai Eljárási (magatartási) Kódex.

2001

- Távközlés: Megállapodás a távmunka megszervezésére vonatkozó ajánlásokról;
- Kereskedelem: Megállapodás a távmunka megszervezésére vonatkozó ajánlásokról;
- Személyi szolgáltatások (fodrászat): Európai Eljárási (magatartási) Kódex.

Mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy a párbeszéd eredményeként létrejövő megállapodások ajánlás jellegűek: az aláíró szociális partnerek felkéri a tagországok releváns szociális partnereit, hogy azok a megállapodás szellemében járjanak el, illetve kezdjenek tárgyalásokat – a nemzeti hagyományoknak és eljárásoknak megfelelően – országos, tartományi, megyei vagy helyi megállapodások, kollektív szerződések megkötése érdekében.

A *Concertation*, az európai szociális párbeszéd egyik sajátos formája, 1970-ben jelent meg az Európai Közösségben. Ekkor alakult meg az. úgynevezett Foglalkoztatási Állandó Bizottság, amely lehetőséget teremtett arra is, hogy a szociális partnerek a Tanács munkájának előkészítésébe is bekapcsolódhassanak. A bizottság munkája, amint elnevezése is sugallja, szorosan kapcsolódik az Európai Unió foglalkoztatási stratégiájához. A jelenleg érvényes jogi szabályozás a következőképpen fogalmazza meg az Állandó Foglalkoztatási Bizottság küldetését:

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság küldetése (a bizottság 1999. március 9-i, 99/207/EK határozat, 2. cikke szerint):

A bizottság feladata, hogy biztosítsa – összhangban a (Római) Szerződéssel és tekintettel a Közösség intézményeinek és testületeinek felhatalmazására – a Tanács, a(z Európai) Bizottság és a szociális partnerek közötti folyamatos párbeszédet, a *concertation* és a konzultációt, annak érdekében, hogy lehetővé tegye a szociális partnerek koordinált foglalkoztatási stratégiában való részvételét, és segítse a tagállamok foglalkoztatáspolitikáinak összehangolását, figyelembe véve a Közösség gazdasági és szociális célkitűzéseit, ahogyan azokat a Foglalkoztatáspolitikai Irányvonalak, valamint az Általános Gazdaságpolitikai Irányvonalak tartalmazzák.

Az Állandó Foglalkoztatási Bizottság háromoldalú intézmény: egyik oldalát a Foglalkoztatási és szociális miniszterek tanácsának 15 képviselője alkotja, másik oldalát a szociális partnerek európai csúcs-szervezeteinek összesen húsz képviselője, míg harmadik oldalát az Európai Bizottság képviselői adják. Az Állandó Foglalkoztatási Bizottság ülésein rendszeresen képviselteti magát a Gazdasági és Pénzügyminiszterek Tanácsa (ECOFIN) is.

A Foglalkoztatási Állandó Bizottság évente kétszer ülésezik. Az utóbbi időben napirendjén szerepelt, többek között, a szociális partnereknek az Európai Foglalkoztatási Stratégia megvalósításában betöltött szerepének értékelése. A bizottság minden évben részletesen megvitatja a Foglalkoztatáspolitikai Irányvonalak tervezetét, az éves Közös Foglalkoztatáspolitikai Jelentést és a tagországok számára megfogalmazott javaslatokat. Ezek a viták azért is nagy jelentőségűek, mivel a szociális partnerekre meghatározó szerep hárul a Foglalkoztatási Irányvonalak nemzeti szintű megvalósításában, az ezeket „operacionalizáló” nemzeti Foglalkoztatási Akciótervek kidolgozásában, illetve végrehajtásában.

A közösségi szintű szociális párbeszéd, amelyet gyakran autonóm jelzővel is illetünk, illetve – az első találkozó helyszínéről, a Brüsszel melletti kastélyról elnevezve – Val Duchesse-i folyamatnak is nevezünk, 1985-től bontakozott ki az Európai Közösségben. Az autonóm szociális párbeszéd abban hozott újat, hogy ettől kezdve a szociális partnerek már nem csupán „reaktív” módon járulnak hozzá a Közösség fejlődéséhez, hanem önálló kezdeményezéseikkel is. Nem csupán arra vállalkoznak, hogy konzultációs partnerként véleményezik, megvitatják, javaslataikkal kiegészítik, módosítják az Európai Bizottság tervezett intézkedéseit, szabályozási elképzeléseit, hanem az Európai Bizottságtól függetlenül is megtárgyalnak számukra fontos kérdéseket, kialakítják közös álláspontjukat, önálló intézkedési javaslatokat fogalmaznak meg. Jacques Delors, a Val Duchesse-i folyamat elindítója, éppen ezt az önálló, autonóm, önkéntes szerepvállalást kívánta szorgalmazni.

A közösségi szintű, autonóm szociális párbeszéd meghatározó eseményei az egymást, eltérő időszakokban követő úgynevezett Szociális Párbeszéd Csúcstalálkozók voltak, illetve az – 1992-től bevezetett elnevezéssel, az *úgynevezett Szociális Párbeszéd Bizottság* ülései.

A Szociális Párbeszéd Bizottság az a fórum napjainkban, amelynek keretében az európai szociális partnerek legfelsőbb szinten találkoznak, és fogadnak el úgynevezett közös állásfoglalásokat. A Szociális Párbeszéd Bizottság általában plenáris üléseket tart, amelyeken az európai csúcsszövetségek, az UNICE, CEEP és az ETUC összes nemzeti tagszervezete képviselteti magát. Az utóbbi időben azon-

ban egyre gyakoribb, hogy csak szűkebb körű találkozókra kerül sor. A Szociális Párbeszéd Bizottság munkáját három tematikus munkacsoport segíti: a makro-gazdasági, a munkaerő-piaci és az oktatási-képzési munkacsoport.

Az autonóm szociális párbeszéd eredményeit évtizedeken keresztül elsősorban az úgynevezett közös állásfoglalások (joint opinion) sora jelezte. A 1990-es évek végéig mintegy 25 közös állásfoglalás született. Ezek a dokumentumok különböző, az adott időszakban meghatározó jelentőségű témakörökre koncentráltak, így többek között a következőkre: a foglalkoztatáspolitikai és gazdaságpolitikai összefüggése; a munkanélküliség elleni küzdelem, különös tekintettel a képzésre és a szakképzésre; a rasszizmus elleni küzdelem; a fogyatékosok integrálása a munkaerőpiac stb. Az utóbbi években hangsúlyeltolódás figyelhető meg: az európai szociális partnerek csúcsszövetségei olyan átfogó kérdésekkel foglalkoznak, mint az Európai Unió bővítése; a szociális párbeszéd jövője stb. és ennek megfelelően általános politikai nyilatkozatokat adnak közzé.

A közösségi szintű, autonóm szociális párbeszéd keretében született fontosabb közös állásfoglalások (1998-tól napjainkig)

1998. október 17.

- Közös állásfoglalás a Leonardo da Vinci program második szakaszának megindítására vonatkozó javaslatról.

1998. december 9.

- 1999. évi Foglalkoztatási Irányvonalak – a szociális partnerek közös nyilatkozata a bécsi Európa Tanácshoz.

1998. december 9.

- Közös állásfoglalás az Állandó Foglalkoztatási Bizottság reformjáról.

1998. december 9.

- Kompendium a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásának pozitív gyakorlatáról.

1999. március 18.

- Közös nyilatkozat a varsói bővítési konferenciához.

1999. május 19.

- Az európai szociális partnerek nyilatkozata a csökkent munkaképességűek foglalkoztatásáról.

1999. június 2.

- A szociális partnerek nyilatkozata a kölni Európai Tanácshoz

2000. június 15.

- A szociális partnerek közös nyilatkozat a 2000. június 15-i (Foglalkoztatási) Fórumhoz.

2000. november 21.

- Közös nyilatkozat a tavaszi Európai Tanács üléseket megelőző, szociális partnerekkel történő találkozóról.

2001. március 22.

- A szociális partnerek hozzájárulása a Szociálpolitikai Menetrendhez.

2001. december 13.

- A szociális partnerek közös hozzájárulása a laekeni Európai Tanácshoz.

A közös állásfoglalások (és hasonlóképpen a közösségi szintű párbeszéd keretében született közös nyilatkozatok, közös hozzájárulások stb.) jogi értelemben nem tartalmaznak kötelezettségeket, azonban olyan közös értékeket, célokat, prioritásokat rögzítenek, amelyek tiszteletben tartására a szociális partnerek etikai értelemben viszont kötelezettséget vállalnak.

Ezek a dokumentumok vitathatatlanul nagy hatással voltak (és vannak ma is) a közösségi (szak)politikákra és jogalkotásra, sőt általánosabban, az Európai Unió fejlődésére is, hiszen a tagállamok összes munkáltatójának és munkavállalójának a „közös hangját”, álláspontját közvetítik. A közös állásfoglalások, közös nyilatkozatok – létrejöttük mechanizmusából következően – éppen azokra a kompromisszumokra mutatnak rá, amelyek mentén a szociálpolitikai kérdések annak veszélye nélkül szabályozhatók közösségi szinten, hogy a munkáltatók, illetve a munkavállalók képviselőinek ellenállásába ütköznenek. Ugyanakkor útmutatással szolgálnak mind az európai szintű ágazati és nemzeti szociális partnerek, mind az Európai Unió intézményei számára is.

Konzultáció és párbeszéd a szociális jogalkotási folyamatban – sokan ezt tekintik az európai szociális párbeszéd formái közül a leglényegesebbnek. Kétségtelenül, az európai szociális párbeszéd 1993-ban egy minőségében új szakaszba lépett, amikor az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződéshez csatolt Szociálpolitikai Jegyzőkönyvben és az ennek részét képező Szociálpolitikai Megállapodásban rögzítették azokat a szabályokat, amelyek révén a szociális partnerek közvetlenül bekapcsolódhatnak a közösségi jogalkotás folyamatába, sőt maguk is kvázi-jogalkotókká válhattak. Jelenleg ezeket a szabályokat a Római Szerződés 138. és 139. cikkei tartalmazzák.

Római Szerződés 138. és 139. cikkek:

138. cikk:

- (1) A(z Európai) Bizottság feladata, hogy elősegítse a szociális partnerekkel való közösségi szintű konzultációt, és meghozzon minden releváns intézkedést párbeszédük megkönnyítésére, biztosítva mindkét fél számára a kiegyensúlyozott támogatást.
- (2) Ebből a célból a(z Európai) Bizottság, a szociálpolitikai területre vonatkozó javaslatai megtétele előtt, konzultál a szociális partnerekkel a közösségi akció (intézkedés) lehetséges irányáról.
- (3) Ha a(z Európai) Bizottság, a konzultációt követően, úgy ítéli meg, hogy kívánatos a közösségi akció (intézkedés) megindítása, akkor a tervezett javaslat tartalmáról ismét konzultál a szociális partnerekkel. A szociális partnerek a véleményüket, illetve ahol az értelemszerű, az ajánlásukat a(z Európai) Bizottság elé terjesztik.

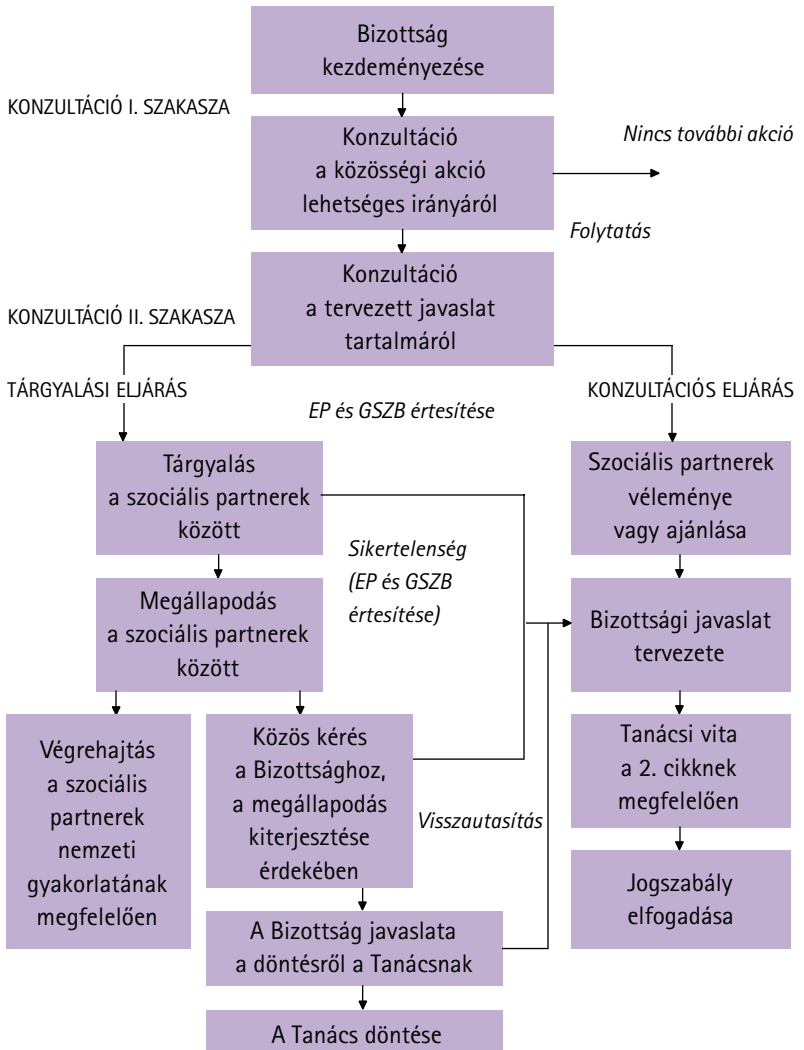
- (4) Ezen konzultáció alkalmával a szociális partnerek kifejezhetik azon akaratukat, hogy kezdeményezik a 139. cikk szerinti eljárást. Ezen eljárás nem haladhatja meg a kilenc hónapot, kivéve, ha az érintett szociális partnerek és a(z) Európai Bizottság közösen határoznak annak meghosszabbításáról.

139. cikk:

- (1) A szociális partnerek, amennyiben úgy kívánják, közösségi szintű párbeszédük szerződéses kapcsolatokhoz vezethet, beleértve a megállapodásokat.
- (2) A közösségi szinten kötött megállapodások végrehajtása vagy a szociális partnerek és a tagállamok saját eljárásai és gyakorlata szerint történik, vagy – a 137. cikkben foglalt területek esetében – az aláíró felek közös kérése alapján a Tanácsnak – a(z) Európai Bizottság javaslata alapján meghozott – döntése által.

Az eljárás lényege és a szociális partnerek szerepe a következőképpen foglatható össze. (Lásd az ábrát a következő lapon.) A kiindulópontot az Európai Bizottság kezdeményezése jelenti, amely valamely szociálpolitikai témakör (pl. a munkaidő szervezése, a munkavállalók tájékoztatása, munkafeltételek, a különböző foglalkoztatási formákhoz kapcsolódó munkajogi garanciák, vagy más, a Római Szerződés 137. cikkében megjelölt kérdéskörben) közösségi szintű szabályozására tesz javaslatot. Az Európai Bizottságnak e kezdeményezéséről, a szabályozás irányáról, legfontosabb elemeiről konzultációt kell folytatnia a szociális partnerekkel. Ez a konzultáció I. szakasza.

Szociálpolitikai kérdések szabályozása a Római Szerződés 138. és 139. cikkei alapján

Jelölés: EP: Európai Parlament; GSZB: Gazdasági és Szociális Bizottság

E konzultációba az Európai Bizottság a reprezentatívnak minősített szociális partnereket vonja be. A reprezentativitás kritériumait a bizottság a szociális partnerekkel közösen rögzítette, s megállapodtak abban is, hogy a reprezentatívnak minősített szervezetek köre meghatározott időnként felülvizsgálatra kerül. Jelenleg összesen 32 szervezet minősül reprezentatívnak: a három csúcscsofévetség mellett, többek között az UEAPME is, valamint számos európai ágazati munkavállalói, illetve munkáltatói szervezet, valamint egyes foglalkozási csoportokat képviselő európai szervezetek.

Amennyiben a konzultáció során a szociális partnerek teljes mértékben elutasítják a tervezett közösségi szabályozást, és véleményüket kellőképpen alá tudják támasztani, akkor az Európai Bizottságnak vissza kell vonulnia a szabályozástól. A szociális partnerek támogatásának hiánya tehát, az adott területen, megakadályozhat bármiféle közösségi szintű szabályozást. Hozzá kell azonban fűznünk, hogy ilyen szituáció eddig még nem alakult ki.

Amennyiben a szociális partnerek elfogadják az adott témakör szabályozásának szükségességét, akkor az Európai Bizottság tovább folytatja előkészítő munkáját: kidolgozza a szabályozás lényegi részeit, tartalmának főbb elemeit. Ezeknek megvitatására szolgál a konzultáció II. szakasza.

A szociális partnerek e konzultáció alkalmával jelezhetik, hogy magukhoz kívánják ragadni a szabályozást: közvetlen, bipartit tárgyalást kívánnak folytatni a szabályozás részleteinek kidolgozása érdekében, az Európai Bizottság részvétele nélkül. (Ezt a választást jelzi a „tárgyalási eljárás” a vonatkozó ábrán.) Ebben az esetben maguk a szociális partnerek, s nem pedig a brüsszeli bürokrácia fogalmazza meg a szabályozás pontos tartalmát.

Előfordulhat azonban az is, hogy a szociális partnerek nem kívánják átvenni a szabályok tartalmának kidolgozását, nem kívánnak közvetlen tárgyalásokba bonyolódni. A részletek kimunkálását ekkor – a korábbi évtizedekben megszokott, bejáratott módon – az Európai Bizottságra hagyják. Ettől kezdve a szociális partnerek konzultációs joggal vesznek részt a további eljárásban. (Ezt a választást jelzi az ábrán a „konzultációs eljárás”.)

Amennyiben a szociális partnerek a tárgyalásos utat választották, akkor kilenc hónap áll rendelkezésükre a tárgyalás sikeres lefolytatására, a megállapodás megkötésére. Amennyiben ez nem sikerülne, akkor időhosszabbítást kérhetnek, vagy pedig visszaadhatják a feladatot, a szabályozás részleteinek kidolgozását, az Európai Bizottságnak.

Amennyiben a szociális partnerek párbeszéde, tárgyalása sikeres, akkor a létrejött megállapodást vagy saját maguk teszik közzé, vagy kérhetik annak – változatlan tartalommal történő – beemelését a közösségi jogrendbe. Ebben az esetben a szociális partnerek megállapodása irányelv formájában a másodlagos jog részévé válik, és jogilag is kötelező erővel bír minden tagállam vonatkozásában.

A Tanács – indokolt esetben – megtagadhatja a szociális partnerek megállapodásának irányelvvé történő „transzformációját”, tartalmi módosítást azonban semmilyen körülmény mellett nem tehet. A jogrendbe való „beemelés” azonban eleve csak azon szociálpolitikai témakörök esetében fordulhat elő, ahol egyáltalán lehetséges az irányelv formájában történő szabályozás a Római Szerződés 137. cikke értelmében.

Római Szerződés 137. cikk:

- (1) A 136. cikkben foglalt célkitűzések elérése érdekében, a Közösség az alábbi területeken támogatja és egészíti ki a tagállamok tevékenységét:
  - a munkahelyi környezet javítása a munkavállalók egészségének megvédése és biztonsága érdekében;
  - munkafeltételek;
  - a munkavállalók tájékoztatása és velük folytatott konzultáció;
  - a munkaerőpiacról kiszoruló személyek integrálása;
  - a munkaerő-piaci lehetőségek és a munkahelyi bánásmód tekintetében a férfiak és nők közötti egyenlőség.
- (2) Ebből a célból, a Tanács irányelvek formájában, minimális előírásokat állapíthat meg, amelyeket fokozatosan kell alkalmazni, figyelembe véve az egyes tagállamokban létező körülményeket és szakmai szabályokat.

Az eljárás történelmi jelentősége abban ragadható meg, hogy ma már két különböző csatornán keresztül folyhat a szabályozás a szociálpolitika területén. Egyrészt továbbra is a tradicionális jogalkotás, azaz irányelvek, rendeletek, határozatok stb. formájában, amelyek megalkotásában a szociális partnerek „csak” a konzultáción keresztül vehetnek részt. Másrészt a szociális partnerek által közvetlenül kötött megállapodásokon keresztül, amelyek tartalmát maguk határozzhatják meg, szinte formális szerepre korlátozva az Európai Bizottságot, illetve a Tanácsot, illetve gyakorlatilag kihagyva – a jogalkotásban hagyományosan jelentős konzultatív szerepet játszó – Európai Parlamentet és Gazdasági és Szociális Bizottságot.

Bár a szociális partnerek kvázi-jogalkotókká váltak, nem minden esetben kívánunk élni ezzel a lehetőséggel. Általában a hagyományos jogalkotási utat támogatják akkor, ha már létező irányelv módosításáról van szó. Példaként említhetjük a munkaidő megszervezéséről szóló (93/104/EK) irányelvet, amelynek módosítása – egyes korábban kizárt ágazatokra és foglalkoztatásokra történő kiterjesztése – során a szociális partnerek csak a konzultációs jogukat érvényesítették. Így – a korábbi jogalkotási gyakorlatot követve – született meg a munkaidő megszervezéséről szóló, jelenleg hatályos (2000/34/EK) irányelv. Vannak olyan témák is, amelyek esetében a szociális partnerek eleve nem vállalkoztak a szabályok önálló megalkotására. Ez történt például a bizonyítási teher megfordítására vonatkozó (97/80/EK) irányelv esetében. A bizonyítási teherrel összefüggő kérdések tisztázása olyannyira távol állt a szociális partnerek tárgyalási gyakorlatától, hogy jobbnak látták az Európai Bizottságra bízni az irányelvtervezet elkészítését. Előfordul az is, hogy a szociális partnerek között nincs egyetértés, nincs közös akarat a tárgyalások lefolytatására. Például az egyenlő bánásmódra vonatkozó (76/207/EGK) irányelv módosítása esetében az ETUC ugyan szeretett volna tárgyalni az irányelv munkahelyi szexuális zaklatásra vonatkozó kiterjesztéséről, azonban a munkáltatók elzárkóztak ettől. Így az irányelv kiegészítése a hagyományos jogalkotási úton folyik napjainkban.

Azt nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy ugyanakkor egy újabb, a szociálpolitikai jogalkotáshoz közvetlenül kapcsolódó konzultációs mechanizmus is kiépült, illetve jogszabályokban rögzítették. A szociális partnerek így ágazati szinten, már nemcsak a különböző Ágazati Párbeszéd Bizottságokban fejthetik ki véleményüket, hanem – a szociálpolitikai jogalkotáshoz kapcsolódóan – közvetlen, e fórumoktól elkülönülő, azoktól „független” konzultációt is folytathatnak az Európai Bizottsággal. Az európai csúcsszervezetek pedig egy új, korábban számukra nem biztosított lehetőséget kaptak a döntéshozók befolyásolására. A szociális partnerek tehát napjainkra kvázi-jogalkotókká váltak az Európai Unióban. Megállapodásaikon keresztül közvetlen befolyást gyakorolhatnak nemcsak tagszervezeteikre, hanem megállapodásaik irányelvekké történő „transzformálásával” minden tagállamra, s így a közösség minden munkáltatójára és munkavállalójára. A szociális partnerek ily módon a szociálpolitika kulcsfontosságú formálóivá váltak.

Az eddigi eredmények biztatóak: napjainkig már négy közösségi, és három ágazati megállapodás született a fenti – a Római Szerződés 138. és 139. cikkeiben meghatározott – eljárás keretében, amelyek közül öt – az aláírók kérésére – irányelvként már a közösségi jog részévé vált.

Irányelvek és megállapodások – a Római Szerződés 138. és 139. cikkei alapján

KÖZÖSSÉGI SZINT	A Tanács 96/34/EK irányelve (1996. június3.) az UNICE, CEEP és az ETUC által kötött, a szülői szabadságról szóló keretmegállapodásról	1995. december 14.
	A Tanács 97/81/EK irányelve (1997. december 15.) az UNICE, a CEEP és az ETUC által a részmunkaidőről kötött keretmegállapodásról	1997. június 6.
	A Tanács 99/70/EC irányelve (1999. június 28.) az UNICE, a CEEP és az ETUC által a határozott idejű munkáról kötött keretmegállapodásról	1999. március 18.
	Az ETUC, UNICE, UEAPME és a CEEP megállapodása a távmunkáról	2002. július 16.
EURÓPAI, ÁGAZATI SZINT	FST és CCFE megállapodása a 93/104/EK irányelv alkalmazásáról a vasútnál	1998. szeptember 30.
	A Tanács 99/63/EK (1999. június 21.) irányelve az ECSA és az FST által, a tengerjárók munkaidejének megszervezéséről szóló megállapodásról	1998. szeptember 30.
	A Tanács 2000/79/EK (2000. november 27.) irányelve az AEA, az EFT, az ECA, az ERA és az IACA által, a polgári légi közlekedés mobil munkavállalói munkaidejének megszervezéséről kötött európai megállapodásáról	2000. március 22.

A legfrissebb közösségi megállapodás, a távmunkára vonatkozó keretmegállapodás sajátos helyet foglal el az európai szociális párbeszéd történetében. Egyrészt ez az első olyan közösségi szintű megállapodás, amelynek kidolgozásában az UNICE, a CEEP és az ETUC mellett már önállóan vett részt az UEAPME. Önálló aláíróként azonban még nem jegyzi a megállapodást. Másrészt maga a megállapodás azt is tartalmazza, hogy az aláírók nem fogják kérni megállapodásuk irányelvként történő kiterjesztését. A megállapodás végrehajtását a szociális partnerek teljes mértékben a nemzeti gyakorlatra, tradícióra bízzák, amely valószínűleg számos dilemmát vet majd fel.

Természetesen voltak kudarcok is, ha egyáltalán kudarcnak lehet azt nevezni, hogy a szociális partnerek ugyan vállalkoztak a tárgyalásokra, de csak részmegállapodásokat tudtak elérni. Ezeket a részmegállapodásokat azonban az Európai Bizottság átvette, felhasználta az irányelvek megalkotása során. Ez történt például, évekkel ezelőtt az Európai Üzemi Tanácsokra vonatkozó (94/45/EK) irányelv esetében, illetve 2001 májusában a munkaközvetítőn keresztül munkavégzésre vonatkozó szabályozás esetében.

Az Európai Unió bővítésének hatása az európai szociális párbeszédre

Az Európai Unió keleti és déli bővítése az európai szociális párbeszéd számára minden eddiginél komolyabb kihívást jelent. Olyan országok csatlakozásáról van ugyanis szó, amelyek döntő többsége nemzeti munkaügyi kapcsolataiban évtizedeken keresztül nem az európai utat követte. Ezekben az országokban csak a közelmúlt gazdasági és politikai rendszerváltása teremtette meg azokat a feltételeket, amelyek biztosították a szervezkedés szabadságát, a kollektív tárgyalások autonómiáját, a valós érdekképviselést. Ezért olyan országok és olyan szociális partnerek fognak bekapcsolódni az európai szociális párbeszédbe, amelyek – az Európai Unió szemszögéből nézve – meglehetősen járatlanok a munkaügyi kapcsolatok szokásos európai rendjében. Ráadásul, egy olyan történelmi örökséggel rendelkeznek, amely nagyon megnehezíti, hogy a szociális partnerek legitimitást szerezhessenek, megnyerhessék mind tagjaik, mind a velük kapcsolatban állók bizalmát.

Az Európai Bizottság a csatlakozási tárgyalások során éppen ezért kiemelt figyelmet fordított a tagjelölt országok nemzeti munkaügyi kapcsolatainak fejlettségi szintjére, működésére. Nem valamiféle konkrét intézményrendszer meglétét kérte számon, hiszen az Európai Unió tagállamai esetében sem beszélhetünk egységes munkaügyi kapcsolatok modellről. Az Európai Bizottság azokat az alapértékeknek az érvényesülését szeretné tetten érni minden esetben, amelyek az európai szociális párbeszédnek is alapját képezik. Így mindenekelőtt a szociális partnereknek, mint a munkavállalók és munkáltatók legitím képviselőinek az elismerését; a szociális partnerek autonóm szerepvállalásának, önálló felelősségének, szerződés-kötési szabadságának a maximális tiszteletben tartását és támogatását; a demokratikus, a szociális partnerek bevonására épülő kormányzást; a döntéshozatal átláthatóságát stb.

Magyarország vonatkozásában az Európai Unió elvárásainak sorában – más tagjelölt országokhoz hasonlóan – az elmúlt években különös hangsúllyal és visszatérően szerepeltek az alábbiak:

- A magyar szociális partnerek legyenek felkészülve arra, hogy a csatlakozást követően, aktívan és érdemi módon vegyenek részt az európai szociális párbeszédben, annak minden intézményében.
- A magyar szociális partnerek vegyenek részt a csatlakozási előkészületekben, az ország Európai Unió tagságra való felkészülésében.
- A munkaügyi kapcsolatok magyar rendszere az európai szociális párbeszéd-vel összhangban, azzal „azonos irányba” fejlődjön, mivel ez nagyban segítené az ország integrálódását, s nem csak a szociális párbeszéd területén.

Az Európai Bizottság 2001. évi Éves Jelentése, hangsúlyosan sürgette a hazai munkaügyi kapcsolatok fejlesztését. Az országos szintre vonatkozóan kritikusan jegyezte meg, hogy a kormány és a szociális partnerek között nincs bizalom, ami az együttműködés alapja lehetne. Ennek következtében a tripartit fórumok működésében nehézségek mutatkoznak. Az autonóm ágazati szociális párbeszéd – a Jelentés megállapítása szerint – korlátozott, gyenge. Kevés kollektív szerződést kötnek ágazati szinten. Vállalati szinten sem vázolt a Jelentés sokkal kedvezőbb képet, arra utalva, hogy a kollektív szerződések a nagyvállalatokra korlátozódnak.

Jelentése elsődleges feladatként a szociális partnerekre és a kormányra egyaránt kiterjedő úgynevezett adminisztratív kapacitásfejlesztést jelölte meg. Ez a megfogalmazás egyszerre jelenti a szociális partnerek szakmai segítségét, uniós felkészülésük támogatását, illetve szervezeteik működési feltételeinek javítását, biztosítását. A kormány vonatkozásában az adminisztratív kapacitásfejlesztés a munkaügyi kapcsolatokkal foglalkozók létszámának növelését, felkészültségük javítását jelenti. A Jelentés sürgette a tripartit fórumok alapszabályainak és működési eljárásainak a megalkotását, abban a reményben, hogy a szabályok tisztázása, rögzítése hozzájárulhat a bizalom helyreállításához. A szociális partnerek pedig arra készítette, hogy autonómiájukat, önállóságukat kihasználva, kössenek egymással megállapodásokat, kollektív szerződéseket.

Az Európai Bizottság legutóbbi, 2002. évi Éves Jelentése pozitívabb képet vázolt a hazai munkaügyi kapcsolatokról. Számba véve a bekövetkezett változásokat – így, mindenekelőtt az Országos Érdekegyeztető Tanács újjáalakulását, az ágazati szociális párbeszéd erősítését célzó Phare-projekt megindulását – a Jelentés elismerően nyugtázta az erőfeszítéseket. Ugyanakkor a megkezdett lépések folytatását szorgalmazta, mindenekelőtt a szociális partnerek megerősítése, felkészítése érdekében. Figyelembe véve az európai szociális párbeszéd keretében megnyíló lehetőségeket, a partnerekre váró feladatokat, ez mindenképpen indokoltnak tűnik.

Az európai szociális párbeszédéről általában:

<http://europa.eu.int/comm/employmentsocial/soc-dial/social>

Európai szociális párbeszéd friss eseményeiről, az European Industrial Relations Observatory (EIRO) információtár: <http://www.eiro.eurofound.ie>

Az európai szociális partnerekről:

Állami Vállalatok Központja: <http://www.ceep.org>

Európai Gyáriparosok és Munkáltatók Szervezeteinek Szövetsége:
<http://www.unice.org>

Európai Szakszervezeti Szövetség: <http://www.etuc.org>

Kézművesek és Kis- és Középvállalkozások Európai Szövetsége: www.ueapme.com

Bővítéssel kapcsolatos témákban: <http://europa.eu.int/comm/enlargement>

Bővítéssel kapcsolatosan, az Európai Parlament munkacsoportjától:
<http://www.europarl.eu.int/enlargement>

A közösségi joganyag: <http://europa.eu.int/eur-lex>